

Дмитрук Людмила Володимирівна
вихователь
ДПТНЗ «Березнівське вище професійне училище»

ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ ПОВАГИ ДО РІДНОЇ МОВИ, НАЦІОНАЛЬНОЇ КУЛЬТУРИ

На сучасному етапі державотворення та в умовах великих змін у політичному, економічному, соціальному житті України постала проблема радикального реформування та оновлення освітньої системи. Суспільству потрібна творча особистість, активний, національно свідомий громадянин, вихований згідно з нормами демократичної культури та гуманістичних цінностей.

Державотворчі процеси, що відбуваються в Україні останнім часом, зумовлюють необхідність вирішення проблеми виховання національно свідомих громадян, справжніх патріотів, відданих Вітчизні, готових до плідної праці в ім'я рідного народу. Система освіти загалом і педагогічні колективи ПТНЗ, зокрема, повинні ефективно вирішувати складні завдання патріотичного виховання молоді, які знайшли своє відображення в офіційних документах.

Серед усіх напрямків виховання великого значення набуває національне виховання. У Концепції національного виховання визначена його основна роль: «науково обґрунтоване виховання є демократичним, гуманістичним, соціальним, національним і загальнолюдським явищем. У цьому логічно-категоріальному ряду провідним є національне виховання: саме від реалізації його цілей і завдань, змісту залежить ефективність реалізації змісту інших згаданих фундаментальних понять» [4].

Згідно з положенням національної програми «Освіта» («Україна ХХІ століття») національне виховання спрямовується на формування у дітей світоглядної свідомості, ідей, поглядів, переконань, ідеалів, традицій, звичаїв та інших надбань вітчизняної та світової культур. Головна його мета визначається як формування «особистісних рис громадян Української

держави, розвиненої духовності, фізичної досконалості, моральної, художньо-естетичної правової, трудової, екологічної культури» [3].

Поняття «національна свідомість» активно використовується, починаючи з ХІХ століття під впливом філософських ідей Гердера. Воно означало етнічну самоідентифікацію людини. В Україні це поняття пов'язувалося з виявленням неповторних рис своєї народності, втілених у мові. Таким чином, національна свідомість – це закодований на генетичному рівні спосіб мислення і світосприйняття. Ця система гранично стійка до зовнішніх впливів, а першоосною її є мова. Вона виступає важливим складником національної свідомості. Свідомість формується, виявляється в мові, а мова постає як універсальна ознака етносу, тобто можна говорити про українську мовну самосвідомість, що передбачає:

- 1) усвідомлення окремішності своєї мови як засобу етнічної самоідентифікації особистості;
- 2) бачення просторового і часового поля української мови як феномена єдності, цілісності українського етносу;
- 3) віддзеркалення мовної самосвідомості в самоназвах українців та в їхній мові [1].

Формування національної свідомості учнів досліджувалося такими вченими, педагогами, громадськими діячами як Г.Сковорода, О.Духнович, К.Ушинський, М.Драгоманов, С.Русова, Г.Ващенко, В.Сухомлинський, М.Стельмахович, А.Фасоля та інші. Вони довели, що успішний розвиток і формування особистості можливі лише в рідному соціальному середовищі, у відповідності з віковими культурними традиціями. Відстоювали думку, що освіта повинна здійснюватися за допомогою народної словесності. Вважали, що основою духовного розвитку дитини може бути тільки національна культура та рідна мова – найцінніший скарб, котрий разом з народною педагогікою забезпечує формування високої духовності та гуманності особистості.

Підвищення ролі рідної мови є необхідною складовою мовної політики в сучасній Україні. Тому навчально-виховний процес у ПТНЗ необхідно здійснювати таким чином, щоб пробудити в учнів національні почуття, виховувати в них повагу і любов до свого народу, до його моральних та духовних здобутків, а також самоповагу і гордість за свою Батьківщину. Головне, що повинні усвідомити учні – без оволодіння державною мовою неможливо стати повноцінним громадянином своєї держави. Саме тому у формуванні національної свідомості не припустимо оминати проблеми мови та мовлення.

Метою національно-патріотичного виховання є формування у молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття любові до України, пошани до видатних вітчизняних історичних діячів, готовності до виконання громадянських і конституційних обов'язків. Патріотичне виховання включає у себе соціальні, цільові, функціональні, організаційні та інші аспекти. Головною складовою патріотичного виховання є формування у молоді любові до рідної країни, що здійснюється в першу чергу сім'єю, безпосереднім соціальним оточенням через передавання певних культурних традицій, звичаїв, обрядів, вірувань.

Організуючи виховну роботу з патріотичного виховання, потрібно враховувати, що в Україні історично склався широкий спектр регіонально-політичних та регіонально-культурних відмінностей, існує неоднозначне ставлення населення до багатьох подій минулого та сучасності. Саме патріотизм, громадянськість повинні об'єднувати українців, зберегти те, що протягом століть було нашою метою, – незалежну державу.

Розглядаючи механізми реалізації виховного ідеалу, треба так перебудувати навчально-виховний процес, щоб учні не були пасивним об'єктом, щоб вони брали активну участь у ньому під керівництвом педагогів. Патріотичне виховання молоді здійснюється за такими напрямками:

- державний – базується на забезпеченні державою системи героїко-патріотичного та патріотичного виховання;

- соціальний – ґрунтується на вивченні норм моралі, їх дотриманні та орієнтований на усвідомлення пріоритету загальнолюдських цінностей й інтересів, виховання шанобливого ставлення до культури, історії, мови, звичаїв і традицій українського народу;
- військовий – передбачає вивчення військової історії України, підвищення фізичної загартованості молоді в інтересах підготовки до захисту Вітчизни;
- психолого-педагогічний – ґрунтується на вивченні психологічних особливостей молоді, урахуванні їх у процесі підготовки юнаків до військової служби, проведенні методичної роботи з узагальнення та поширення передового досвіду героїко-патріотичного виховання, вдосконаленні форм і напрямів цієї діяльності;
- правовий – передбачає формування глибоких правових знань, прищеплення високої правової культури.

Запорукою ефективності виховного процесу є органічне поєднання системи принципів національно-патріотичного виховання в цілісну систему, яка забезпечує досягнення відповідних результатів – міцно і органічно засвоєних загальнолюдських і українських національних цінностей.

Необхідно звертати увагу на посилення актуалізації та підвищення мотивації вивчення учнями дисциплін гуманітарного блоку: історії України, української мови та літератури, краєзнавства, художньої культури. Саме ці предмети сприяють формуванню в молоді цілісного розуміння таких засадничих принципів патріотичного виховання, як відданість рідній Вітчизні, гордість за її соціокультурні та історичні здобутки.

З метою формування в учнів поваги до рідної мови, національної культури в умовах професійно-технічного навчального закладу «Березнівське вище професійне училище» проводилися:

лекції, бесіди («Я – громадянин-патріот незалежної держави України», «Пам'яті вдячні нащадки», «Моя рідна Україна», «Знати і поважати Герб своєї Вітчизни, її прапор і гімн», «Наша Вітчизна – Україна», «Державна символіка

Батьківщини», «Твої права і обов'язки», «Патріотизм – нагальна потреба України», «Моя земля – земля моїх предків», «Україно, матінко моя», «Символи України», «І синє небо, і жовте колосся», «Народні символи», тощо);

семінари, «круглі столи», конференції («У пам'яті світ врятований», «Утверджувати ідеали культури миру – служити миру», «Люблю я свій народ – ціную його звичаї»);

години спілкування («Я – громадянин і патріот держави», «Я – українець!»), «Можна все на світі вибирати синові, вибрати не можна тільки Батьківщину!»);

акції з метою упорядкування меморіальних комплексів, пам'ятників, братських могил, інших поховань захисників Вітчизни;

заходи, які виховують любов до української мови – «Свято рідної мови», «Нас єднає Шевченкове слово», «Тиждень української мови»; конкурс на кращу розповідь української народної казки, вечори українських загадок, прислів'їв, легенд;

форми роботи, пов'язані з вивченням історії рідного краю і народу (історичне краєзнавство) – відвідування місць історичних подій, вивчення літератури, збирання документів, влаштування виставок, складання історії свого роду, участь у роботі гуртків, святкування Дня Конституції, Дня незалежності України;

форми і методи військово-патріотичного виховання – конкурси патріотичної пісні, святкування Дня пам'яті та примирення, Дня Гідності та Свободи, Дня захисника України, участь у військово-спортивних іграх;

форми і методи виховання правосвідомості – вивчення Конституції України, зустрічі з працівниками правоохоронних органів, дискусії: «Чи варто дотримуватись букви закону?», «Що значить бути патріотом?», захист рефератів з тем «Найважливіші функції Української держави», «Свобода та особиста недоторканість громадян» та ін.

Отже, підсумовуючи усе вищесказане, можна зробити висновок, що у системі сучасних закладів освіти немає важливішого завдання як виховання нового всебічно та гармонійно розвинутого, національно та культурно свідомого покоління українців. Без об'єднання зусиль держави, освітніх установ і громадськості цього зробити неможливо. А головне у цьому – зацікавленість всіх у вихованні високоосвіченої, патріотично налаштованої української нації, без якої Україна може втратити свою державність.

Наразі, очевидним є те, що без засвоєння учнями цінностей національної культури, не можна виховати повноцінне покоління, яке б було здатне побудувати демократичне, гуманне суспільство. А перспективним шляхом формування національної свідомості має стати реалізація соціокультурної змістової лінії, що зорієнтована на формування духовного світу учнів, цілісних світоглядних уявлень, тобто залучення через мову до культурних надбань українського народу.

Список використаних джерел:

1. Белебега І. Українська еліта / І. Белебега. – Харків, 1999.
2. Єрмоленко С. Мова і українознавчий світогляд: монографія / С.Єрмоленко. – К. : НДІУ, 2007. – 444 с.
3. Національна доктрина розвитку освіти України в ХХІ ст. (Проект). – К., 2001.
4. Національна система виховання: Концепція. – К., 1991.
5. Мамонова Л. Реалізація соціокультурної змістової лінії на уроках української мови в 5 класі / Л. Мамонова. – Полтава, 2013.
6. Програма «Рідна мова. 5-12 класи» / Укл.: Г.Шелехова, В. Тихоша та ін. – К., 2005